

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Музичук Валентини Валеріївни

«Художній історизм драматургії Гната Хоткевича»

(Київ: Інститут літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України, 2019. – 229 с.),

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

зі спеціальності 10.01.01 – українська література (035 – Філологія)

Актуальність теми дисертаційної роботи

Переконливо обґрунтовано актуальність роботи й вмотивовано вибір теми. Адже Гнат Мартинович Хоткевич – знакова постать для української нації. Поліаспектний характер його творчості донині залишається майже невідомим широкому загалу, тож пропоноване комплексне дослідження на часі.

Дослідниця передовсім характеризує сповнену суспільно-політичними потрясіннями межу ХІХ та ХХ ст. в історії нашої держави (революція в Російській імперії 1905-1907рр., Перша світова війна 1914-1918 рр., Українська революція 1917-1921 рр., встановлення радянської влади), проводячи паралелі з не менш активними мистецькими шуканнями (формування модерної літератури), що спричинилися до формування творчого потенціалу Гната Хоткевича.

Наукова новизна одержаних результатів

Дослідження В.В.Музичук завдяки новій рецепції розширює дискурс історії української літератури, альтернативної до сьогоденної історії персоналій та творів. Наукову новизну містить робота авторки з пошуку та розшифрування рукописів драм «Рогнідь», «Море», «Етапи», «Василь Михайлович Жучков», «Повстання чернігівців (декабристи)», опрацювання низки рукописних статей, нарисів, листів письменника. В дисертації слушно наголошено, що своєрідність творчого доробку письменника полягає в еволюціонуванні від малих форм (малюнок, драма на одну дію) до широких хронікальних та епічних полотен.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення з текстом дисертації В.В. Музичук дає підстави стверджувати, що її підхід до вивчення художнього історизму драматургії Гната Хоткевича відзначається достовірністю й аргументованістю. Робота логічно структурована, оформлення наукового апарату загалом не викликає заперечень. Цілком слушним є методологічне опертя дисертантки на праці відомих філософів Арістотеля, Г.Гегеля, І.Дройзена, Ф.Ніцше, Е.Трьольча, М.Гайдеггера, Г. Гадамера, К. Поппера, П. Нора, Й.Рюзена, Є.Топольського, а також на новаторські оцінки літературної та мистецької діяльності доробку Г. Хоткевича українських літературознавців, зокрема Ф. Погребенника, Я. Мамонтова, Н. Супрун, Т. Гундорової, Н. Шумило, О. Шлемко, М. Семенюк та ін. В аспекті вивчення функціонування історіософської поетики драматургії ХХ ст. дослідниця апелює до наукових праць І.Франка, Лесі Українки, Б. Грінченка, М. Сиротюк, Т. Бовсунівської, В. Будного, С. Хороба, М. Ільницького, С. Корнилоова, Л. Мороз, Я. Поліщука, Л. Демської-Будзуляк, Н. Малютіної, Т. Свербілової.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертація структурована відповідно до оновлених вимог ДАК МОН України до таких праць; вона складається з анотацій двома мовами, списку опублікованих праць дисертантки, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі вказана актуальність проблеми, коректно сформульована мета дослідження, яка корелює з темою та конкретизується у завданнях, окреслені об'єкт та предмет роботи, дослідницькі методи.

У першому розділі дисертаційної роботи **«Історична драма в українському літературному процесі кінця ХІХ – початку ХХ ст.»** розглянуто тематичні та ідейні особливості українського театру та драматургії означеного періоду (підрозділ 1.1). Окрему увагу закономірно приділено визначенню специфіки понять «художній історизм», «історична та художня

правда», «вимисел і домисел», визначено дефініції «історизм» (філософська проекція) та «історицизм» (грунтуючись на теорії К.Поппера) (підрозділ 1.2).

У другому розділі **«Гнат Хоткевич – творець української модерної історичної драми»** авторка послідовно вибудовує власну концепцію його становлення як драматурга. Дослідниця вирізняє три періоди в формуванні та становленні драматичних уподобань Г.Хоткевича (перший – з 1899р. по 1905 р.; другий – з 1906р. по 1912р.; третій – від повернення з еміграції і до смерті письменника). В.В.Музичук достатньо мотивовано пояснює чинники, що вплинули на національну позицію митця та його інтерес до театру та драматургії (підрозділ 2.1), зокрема зосереджено увагу на неоромантичній історіографії, особливостях презентації історичних образів та подій (підрозділ 2.2) та стильовій модернізації драми (підрозділ 2.3). Нам імпонують міркування дисертантки про те, що «неоромантичний герой у драмах Хоткевича – це особистість, що керується в житті категоріями любові, милосердя, честі і совісті, справедливості й героїзму, готовності до самопожертви. Такими є Рогніда, Ярославна, Богдан Хмельницький та його полковники, революціонери із драм «Лихоліття», «На залізниці», «Село 1905 року» та ін. (с.88).

У третьому розділі **«Драматургія Гната Хоткевича як масштабна хроніка становлення української державності»** фундаментально описано найвагоміші для рецензованого дослідження положення, які розкривають бачення дисертантки історіософських принципів письменника. Дослідниця апелює до екзистенціалу страху (за М.Гайдеггером), аналізуючи цикл драм на тему революції 1905 року («Лихоліття», «Вони», «На залізниці», «Село в 1905 році») (підрозділ 3.1). Слушними видаються судження В. В. Музичук про те, що «почуття страху є невід’ємною частиною будь-яких змін, перед якими може поставати одна людина чи цілий народ, особливо, коли це стосується глобальних надломів (революції, війни) у час загострення історичних змін посилюються прояви невпевненості та невизначеності, активізується відчуття страху перед майбутнім» (с.121). Дисертантка аналізує співвідношення історичної та художньої правди в драмах «Рогнідь» і «О полку Ігоревім», наголошує на протиставленні традиційного образу жінки-матері, жінки-землі та

модерного типу – жінки-культури (образ фатальної жінки (Рогнідь) і жінки-медіума (Ярославни) (підрозділ 3.2).

Особливо вагомим надбанням дисертантки є дослідження образу героя-месника у драмах «Верховинці», «Довбуш» (у 5 діях) та «Довбуш» (у 7 діях) (підрозділ 3.3). Дослідниця обстоює думку, що саме психологічний портрет чи не найамбівалентнішого українського гетьмана презентує Гнат Хоткевич у тетралогії «Богдан Хмельницький» (підрозділ 3.4). Музичук В.В. уперше в історії вітчизняного літературознавства проаналізувала драму-хроніку «Етапи» (підрозділ 3.5).

Висновки дослідження, які узагальнюють роботу, відповідають меті й завданням дисертаційної роботи, вони ретельно і посутньо аргументовані, підсумовують як теоретичні, так і практичні надбання дослідження.

Дисертантка опрацювала достатній обсяг літератури, у якій відображено різні аспекти досліджуваної проблематики (249 позицій). Особливо цінною частиною роботи є 27 архівних документів, що становлять понад 700 аркушів та додатки, які презентують раніше не опубліковані матеріали творчості Гната Хоткевича, що суттєво доповнює картину літературного простору того часу та розширює мистецький дискурс.

У цілому наскрізне зосередження дисертантки на визначеній меті та завданнях дозволило сформулювати логічні, коректні та обґрунтовані висновки, що дає підстави вважати дисертацію завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Дискусійні положення та зауваження

Дисертаційне дослідження, як і будь-яка інша творча праця, має певні дискусійні моменти та незначні недоліки, висвітлення яких сприяло б повнішій та об'єктивнішій характеристиці його результатів, зокрема:

- 1) визначення «пам'ять серця» (с.27) не корелює загалом із термінологічним базисом «memory studies»;
- 2) на с. 46-47 дисертантка апелює до теорії П. Нора, проте хотілося б почути в процесі дискусії більш розгорнуте пояснення щодо національної самоідентифікації та концепту «місць пам'яті» в контексті художнього історизму драматургії Гната Хоткевича;

- 3) слушними є узагальнення дослідниці щодо активного використання Гнатом Хоткевичем легенд, міфів, сказань у процесі творення історичних художніх образів та сюжетів. Однак поза увагою залишається таке означення, як «авторський текст-міф», та авторський міф, що, на нашу думку, прийнятно для жанрового означення таких драм, як «Довбуш» та «Богдан Хмельницький»;
- 4) варто вказати на некоректне вживання терміна «народолюбство» в контексті прихильності українських письменників до народних традицій. З другої половини XIX ст. побутує термін «хлопоманство», запроваджений М. Драгомановим в контексті суспільно-політичних змін у ідеології Російської імперії. Згодом утверджується означення поняття «народовці» та «народовство», що відповідно, ділиться на «москвофілів» та «австрофілів». Зміна пріоритетів в обох частинах імперського впливу відбулася після Першої світової війни.

У дисертаційному дослідженні є кілька похибок формального характеру (відсутність посилань, орфографічні та стилістичні огріхи), усунення яких лише б додало солідності рецензованій праці.

Висловлені зауваження не применшують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження В. В. Музичук. Вони доповнюють об'єктивну характеристику практичної складності та значущості теми, кропіткого та багатоаспектного дослідження, підкреслюють вагомість внеску дисертантки у сучасний дискурс української літератури.

Оформлення дисертації відповідає вимогам, робота написана літературною українською мовою, виклад витриманий у рамках наукового стилю (логічний, аргументований, стислий).

5 наукових статей, опублікованих у фахових виданнях України, 1 стаття у періодичних виданнях інших держав, 1 додаткова публікація у збірнику наукових праць і апробація результатів дослідження на 7 всеукраїнських та міжнародних наукових та науково-практичних конференціях повністю розкривають основні здобутки дисертації. Усі публікації є одноосібні.

Загальний висновок

Дисертація є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, достатньо апробованою відповідно до сучасних вимог. Її основні положення ідентично відображено в авторефераті.

На підставі ретельного ознайомлення з роботою та основними публікаціями вважаю, що дисертація на тему **«Художній історизм драматургії Гната Хоткевича»** відповідає вимогам п. 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 та № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р., а її авторка **Музичук Валентина Валеріївна** заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література (035 – Філологія).

Доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри філології та перекладу
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу

О. В. Когут

